Brytningen

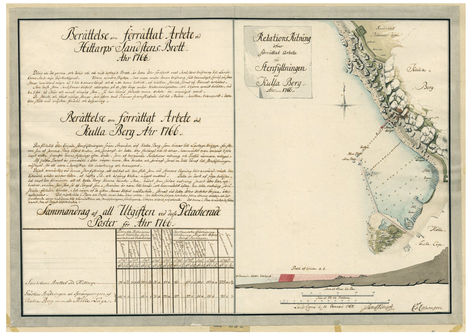

Krigsarkivet – Var det bröts? Akvarellbild, 1766
Källa Krigsarkivet.

1700- talets brytningsperiod

Vid tiden för denna brytningsperiod bestod Mölle av 42 fiskarhus och två lantgårdar. Sveriges riksdag och kung Fredrik I enades om att förstärka fästningar på flera håll i landet. En av dessa platser var ön Gråen vid inloppet till Landskronas hamn. Kullaberg erbjöd obegränsad tillgång på sten och Mölle erbjöd goda transportmöjligheter.

De ansvariga för brytningen vid Kullaberg såg till att noggranna bottenundersökningar gjordes och att bottnen rensades. Rapporter och kartor visar att lastbryggor skulle byggas liksom en vågbrytare som skydd mot sjögången. För att avgöra om vattenståndet var högt eller lågt ristades en vattenståndsmätare in i stenen Lilla Quigan eller Mågehallen som den också kallas. Stenbrytningen utfördes troligen genom sprängning med svartkrut. Stenen lastades på båtar och ”jakter” för vidare transport till Landskrona.

Av kartorna framgår att stenbrytningen i huvudsak företogs vid klippan Harastolen dvs den bergknalle på vilken Grand Hotel idag är byggt. Brytningen gjorde det möjligt att Norra Strandvägen och Harastolsvägen senare kunnat anläggas.

Det var militär, infanteri- och garnisonstrupper som utförde arbetet, senare också straffångar och hantverkare. Verksamhetsåret 1763 uppgick värdet av bruten sten till 892 daler, vilket motsvarar 1.8 miljoner kronor i dagens penningvärde. I en senare rapport (1769) noterades att det var svårt att få större stycken ren sten än 2-6 kubikfot (0.03-0.5 kubikmeter) men att stenen längre in i berget var av bättre kvalitet.

Around the year 1750, The swedish Parlament and King decided to strengthen national fortifications. As part of the plans, a new citadel on the island of Gråen in Landskrona (60km south of Mölle) was to be built. Quarried rock with good transport possibilities was found in Mölle. The harbour was readied and quarrying took place along “Harastolen” (the cliff where the Grand Hotel stands today). The project enabled the later construction of two roads that still exist, Norra Strandvägen and Harastolvägen.

For a brief period at the start of the 19th century, rock was sourced from Mölle for the construction of the harbour of Helsingborg (around 35km south of Mölle). Quarrying in Mölle reached full swing when the Middelgrundsfortet was built outside Copenhagen in the period 1880 to 1901. The quarrying initially took place around Barakullen, which paved the way for today´s footpath to Ransvik, but the activity was soon located back to the old spot of Harastolen due to environmental considerations. A short railway track carried the rocks from the quarry to the harbour.

Lilla Quigan – Mågehallen

Mölle Hamn. (Bild tillhör Höganäs Museum)

Hydrografisk karta av Mölle hamn från 1700-talet.
Prickmarkeringarna utgör beräkningar av djup på olika ställen.

Brytningen under åren 1880-1901

Efter en kortare period i början på 1800-talet då framför allt överblivet löst stenmaterial hämtades för utbyggnad av Helsingborgs hamn kom stenbrytningen igång igen på 1880-talet. Främsta avnämaren var danska staten som uppförde flera fort, varav det största var Middelgrundsfortet.

Ett nytt stenbrott öppnades nu nedanför Barakullen dvs där badplatsen Solviken ligger idag. Stenbrytningen där banade väg för en gångstig längs kusten till Ransvik.

Bild av stenhuggare:
med tillstånd av Lyse hembygdsförening

På Barakullens sluttning växte två sällsynta blommor, vårvialen och jordviva. När stenbrytningen närmade sig dessa blommors växtplats satte markägaren, friherre Nils Gyllenstierna på Krapperup stopp för brytningen där. Den gamla brytningsplatsen vid Harastolen öppnades åter och dessutom en ytterligare brytningsplats strax intill Villa Stendalen vid Harastolsväg

Vårvival. Foto Alf Petersson

Jordviva. Foto Lars Påhlsson

Man hade insett att bästa sättet att transportera stenen var att anlägga ett järnvägsspår från stenkrossen till hamnen. Vagnarna var tippvagnar och drogs av hästar. På kajen stod en kran som lyfte vagnarna för tippning in i båtarna mest segelbåtar, men också några mindre ångbåtar. Stenvolymen beräknades i kubikfamnar, och till en famn behövdes 16 vagnar. Båtarna lastade normalt upp till två famnar, som mest 6.

Brytningen och utskeppningen krävde en stor arbetsstyrka. Många utsocknes stenarbetare tog anställning vid stenbrotten. Flera av dem gifte sig med Mölleflickor och stannade kvar, andra hämtade sina familjer och bosatte sig i Mölle. Fraktbåtarna gick i skytteltrafik mellan Mölle och Köpenhamn. Det var många Möllebåtar som anlitades. Vid sekelskiftet var fortet i Köpenhamn klart och den sista stenlasten lossades omkring 1901.

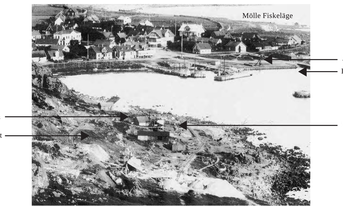

Stentransporter offrade liv

Orkanen i september... "kastade sig över den lilla jakten Herkules av Mölle, då den låg i farvattnen utanför Båstad. Denna jakt kom från Torekov, var lastad med sten som var avsedd för Köpenhamn och bemannad med två man, far och son, Sven och Janne Sonasson. Man hade sökt lå för den vilda stormen, ankrat, men ankarkättingen sprang av, man drev mot land, försökte sätta ut livbåten, men denna slog runt. De båda männen simmade mot land. Janne lyckades nå stranden, medvetslös, togs om hand av hjälpsamma med människor, medan den 74-årige fadern inte klarade strapatserna utan fann sin död i brottsjöarna..." (Sven Sonasson var morfars far till Bengt Magnusson, Mölle)

Ur Mölle-Kullen genom tiderna. Tredje delen. Mölleryd A.

Mölle Ångsågsaktiebolag är en anlägg-ning af betydenet bankaftbet, skriftes till oss. Det var i slutet af förra veckan, den September inlöpt 1880 och upp af dagsordnen vid konstituerandemötet i Malmö, som ett aktiebolag bildades, hvilket efter af-vecknummerte med Kungsparagrafen upra af Kullaberg. Ivrigt fotes af det brant i halfvet stupande berget mäl-ningen af det ej mindre ivriga Malmö-bankiers ledarens verksamhet med all af-ver af att ur berget lösspräng granit-block och ärbet hälla brostenspro-vikta Det arbetet hade redan begynt i Mölle 7 à 8 bär arbetare i verksamhet för att dröfva kvar en stenkrosn med tillhö-rande stenbrytningsmaskiner, hvilkets ar-ten efter sin storlek och dimension af ar-kitekgangen kvargrycen de kappa. Fem ångpumpar, ångmaskiner, ångkranar, "ge-grafer" (?) "ångkrana", "ton-grafer", "hal-hamer", "grach-tamr" och "ångsnäc-dor".

Åven nämn blank af vigt anfiss 5 à 6 hundra danska skäppor upptagna.

Ångsågsaktiebolaget i Malmö, Köpen-hamn, som för byggnadsarbetena vid fe-stningen och fästningsverken antingen ut-ifrån eller inifrån behöfver stenar i stora Till ändamålet ungefärligt ärs ständigt sys-selsatta med transport, och hittills har av-sänt stenar i ångskeppsladdningar till omka 500 hektolitrar, dessutom mäl-

Norra Skåne, 15 sept, 1891